

Södertörns Högskola
Kompletterande lärarutbildningen
Termin 3
VT 2007
2007-05-28
AU03, delkurs 3

Kreativitet i skolan

– funktion och förtjänst

C-uppsats

Jakob Anckarsvärd
Kursledare: Kent Awebro
Handledare: Staffan Nilsson
Seminarieledare: Christina Rodell Olgac

”Kreativitet = Kapital”

”Jeder Mensch ist ein Künstler”

Joseph Beuys

”If you are not prepared to be wrong, you will never be able to come up with anything original”

Ken Robinson

Innehållsförteckning:

0:I	<u>Synopsis</u>	4
0:II	Abstract	4-5
0:III	Nyckelord	5
0:IV	Key Words	5
1.	<u>Inledning</u>	5-12
1:I	Introduktion	5-6
1:II	Syfte	6-7
1:III	Material och metod	7-8
1:IV	Några olika begrepp	8-10
1:V	Forskningsläge	10-11
1:VI	Disposition	11-12
2.	<u>Teori</u>	13-21
2:I	Kreativitetsbegreppet	13-14
2:II	Arv eller miljö?	15-16
2:III	Kreativa miljöer, historiskt och idag	15-18
2:IV	Kreativitet och konst	18-19
2:V	Psykologisk syn på kreativitet	19-21
3.	<u>Kreativitet i skolan</u>	22-33
3:I	Uppmuntran till kreativitet	22
3:II	LPO '94	22-23
3:III	Kreativitet i skolan, inte bara för de estetiska ämnena	23-26
3:IV	Problem, hinder och lösningar i skolan	26-28
3:V	Skola, kreativitet och mångfald	29-30
3:VI	Möjlighet och framtid	30-31
3:VII	Skolan som spegel av samhället	32-33
4.	<u>Konklusion</u>	34-44
4:I	Sammanfattande diskussion	34-37
4:II	Fortsatt forskning	37
4:III	Källförteckning	38-41
4:IV	Illustrationer	42
4:V	Bilagor	43-44

Kreativitet i skolan – funktion och förtjänst

0:I **Synopsis**

I denna uppsats undersöks hur kreativitet kan vara till nytta för skolan. Det kommer att diskuteras om det finns ett behov och en efterfrågan av kreativitet och hur det förhåller sig i nuläget med denna inom skolan i Sverige. Att exakt definiera kreativitet är svårt och därför kan det bli mer fruktbart att utforska kreativitetens användningsområden och funktioner. Det finns en mängd litteratur från skilda områden och den varierar en hel del. Kreativitet uppkommer ur möten och kombinationer, både inom individen och utanför denne. I uppsatsen nämns också ett antal psykologers och pedagogers syn på uppmuntran till kreativitet. Särskilt diskuteras de estetiska ämnena i relation till de övriga för att se vilka förtjänster ett samarbete kan ge. Vidare visar sig samarbeten genom exempelvis projektarbete vara en bra tvärvetenskaplig företeelse som kan stimulera kreativitet i undervisningen och i skolan. Liksom kreativitet återfinns i skilda områden så kan skolan ha nytta av att se hur olika delar av samhället använder sig av kreativitet, och för att se vilka förväntningar som kan komma att ställas på eleverna i framtiden.

0:II **Abstract**

This dissertation examines how creativity can be of benefit for the school. It discusses if there is a need or demand for it and how the present situation is in Swedish schools. Defining creativity accurately is difficult but it is relevant to look at the environments that use creativity. There is a vast amount of literature that uses creativity and it varies to some extent. Creativity originates from meetings and combinations, both within and outside of the individual. The essay will show psychologists and pedagogs view on encouragement for creativity and it will especially study the art subjects in relation to the other ones in order to see what gains collaborations between them may bring. More thorough collaborations may be a good cross disciplinary structure in "projektarbete" (cross-cultural communication) which stimulates creativity in both education and within the school. Just as creativity is found in various environments the school

benefits from studying the parts of society that uses creativity, to see what the expectations may be on the students in the future.

0:III Nyckelord

Kreativitet, estetiska ämnen, bild, geni, innovation, skola, projektarbete.

0:IV Key Words

Creativity, aesthetic subjects, art, genius, innovation, cross-cultural communication

Inledning

1:1 Introduktion

När jag gick i lågstadiet fanns det några i klassen som ansågs vara extra duktiga i teckning. Några andra var väldigt bra på att sjunga och en del hade fallenhet för att "underhålla". Det var i princip fixerat redan från årskurs ett och av de andra i klassen förväntades det inte lika mycket, varken då eller senare, och de fick inte samma uppmuntran. Ändå har jag sett att flera i klassen utvecklade dessa sidor senare i livet. Som barn var det dock ett långt steg till att teckna fritt, komponera, skriva fria historier eller liknande - ändå är det barnets kreativitet och fantasi som många vuxna kulturutövare säger sig vilja använda sig av.

I mitt andra yrke (som konstnär) kommer jag ofta i kontakt med utövare av olika konstformer. Flertalet av dem är framstående i endast en av dem, några har efter skolåldern hittat fler områden de haft talang för men tidigare endast blivit uppmärksammade för en. Endast ett fåtal av dem känner att de fått tillräcklig eller möjligen nöjaktig uppmuntran i skolan. Är dessa berättelser ovanliga eller är det snarare normalt att ens kreativitet inte får komma till användning i skolan?

Kreativitet återfinns alltså i konst och kulturellt skapande men också inom filosofi, naturvetenskap, matematik, teknik och psykologi och mer och mer blir man varse hur kreativiteten ses som viktig inom näringslivet. Det blir också alltmer tydligt hur kreativitet är en viktig del av framtiden. Här handlar det till viss del om hur företag ska använda sina mänskliga resurser maximalt, kombinera dem, tänka nyskapande och att skapa en positiv

atmosfär för företagets eget bästa. Skolan spelar en viktig roll i ett barns utveckling, inte bara som förmedlare av kunskap eller som stöd för barnets fostran. Den fungerar också som en plattform för hur man inhämtar information, analyserar och använder sig av den. Skolan är en viktig del av det som formar individen socialt. Flera kreativitetsforskare och psykologer som återkommer i litteraturen påstår att barnet har en inneboende lust att skapa. Om vi kan skapa en skola som tar tillvara på denna lust eller där i alla fall barnet ser ett eget värde i vad hon/han skapar och önskar arbeta vidare med, så kan skolan medverka till att skapa ett kreativare samhälle.¹ Det finns också risker med att implementera kreativitet i skolan. Det kan innebära osäkerhet och oro. Detta är viktigt att ta hänsyn till och diskutera för att skapa en inkluderande och konstruktiv skola.

1:II Syfte

Vad innebär kreativitet?

Hur förhåller det sig med kreativitet i utbildningssammanhang?

Vilka vinster finns det för skolan att arbeta kreativt?

Föreliggande uppsats närmar sig ett kreativitetsbegrepp genom att undersöka dess användningsområden och dess funktioner. Dessas förtjänster kan ha fördelar för skolan på ett sätt som kan förbättra elevernas utsikter, att se sina egna möjligheter. Det kommer inte att bli tal om en definition av begreppet kreativitet utan att ringa in det genom analys av litteratur från olika områden i fråga om hur kreativitet kan användas. Genom att applicera delar av det inom skolan visas mångfalden av hur det går att se på begreppet kreativitet och hur man kan använda det i elevernas och skolans intresse. Om det går att använda sig av kreativitet, och kunskap om denna i skolan kan vi bättre ta tillvara elevernas olika talanger, begåvningar och läggningar.

Skolan är en plats idag där möten sker på flera plan. Mångfalden i skolan är en resurs som med rätt medel kan bidra till att skapa en mer kreativ miljö. En annan målsättning är att undersöka motståndet kring en skola i förändring. Det kan finnas faror och problem kring att göra skolan mer kreativ, beroende på hur detta genomförs och vilken struktur som finns. Ändå behövs det utforskas vilka vinster i en konstruktiv, utvecklande skola som inkluderar snarare än konformerar skulle kunna innebära. Alltså kan det vara intressant att se hur kreativitet används och undersöka om detta kan vara till nytta för skolan.

¹ Hoff, 2003, sid. 3

1:III Metod och material

I föreliggande uppsats samlas ett stort urval av litteratur för att få en bild av det stora utbudet, där det går att urskilja mindre avvikelser från de källor som liknar varandra samt gemensamma nämnare. När vissa källor är mer väsensskilda kan man behöva titta på likheter och olikheter och dra gränser mellan de mer väsentliga begreppen. Tvetydiga och svävande termer som återkommer inom litteraturen om kreativitet behöver förtydligas. I uppsatsen ses vissa centrala begrepp över för att ringa in dem och för att utreda vad vissa termer betyder.²

Men även den ansenliga kunskapsmassan som liknar varandra och inte är lika spretig är användbar och kräver sin analys för att hitta svar och nya frågeställningar om kreativitetens syfte och hur den kan gagna skolväsendet. Här används komparativ metod det vill säga en teori utvecklas genom jämförelse av de olika källorna.³ Med avseende på den begränsade format examensarbetet har och hur mycket som finns skrivet i ämnet så är det relevant att främst jämföra de studier som gjorts och se om det går att sammanställa en acceptabel plattform vilken kan leda till både några svar men också till bättre frågor.

Uppsatsen är strukturerad likt en tratt där ganska mycket tas med i början, sedan begränsas materialet, och anspråken och komprimeras för att i slutskedet komma till ett mindre antal slutsatser och eventuellt ställa ett par nya frågeställningar. I första hand används primära källor för att undvika andrahandstolkningar, men det är också användbart att och se texten i sitt ursprungliga sammanhang. I vissa fall används både primära och sekundära källor för att jämföra originalet med tolkningen och se om dissonans eller en intressant utveckling av den ursprungliga texten har förekommit. Beträffande kreativitetsbegreppet och den forskning som skett på detta område utförs en sammanställning av vad man hittills kommit fram till. En analys av rådande situation och nyskapande användning av kreativitet samt edukativ användning kommer att uttryckas bättre inom diskussionen. Några av författarna till de böcker som har varit till störst hjälp är kreativitetsgurun Sir Ken Robinson och allkonstnären Josef Beuys.⁴ Andra som har haft betydelse är Edward de Bono, som är ett av de största namnen

² <http://www.statskontoret.se>

³ www.svet.lu.se/Mikromanualer

⁴ www.statskontoret.se
www.svet.lu.se/Mikromanualer

inom kreativitetsforskning, Jan Rollof och Vedin som skriver mer näringslivsinriktat, kreativitetsforskaren Eva Hoff och Gunnar Törnqvist angående bland annat kreativa miljöer.

1:IV Några olika begrepp

Det finns en mängd olika begrepp inom kreativitetsdiskussion och då vissa av dem kommer att figurera mer i denna uppsats så är det relevant att beröra deras ursprung, allmänna betydelse samt hur de kommer att användas i föreliggande text.

Begreppet *begåvning* kommer ur att ha fått en gåva (jfr eng. *gifted person*) det vill säga att vara berikad med god förutsättning eller egenskap för ett eller flera områden.⁵ Ordet *talang* är klart sammankopplat med de tidigare begreppen och betyder ursprungligen att ha en vilja eller önskan, *talenta* på latin, men det kan också härledas ur grekiskans, *talanton* vilket ungefär betyder balans. Här ges det innebörden att ha en medfödd förmåga eller fallenhet, men att vara talangfull innebär att man har en mer utvecklad skicklighet eller att man har fler talanger.⁶ *Geni* kommer från grekiskans Junos, vilket endast ansågs vara en manlig egenskap. Det definierades som att *en stor man hade en ande som vakade över honom*.⁷ Genom latinet *gignere* fick det betydelsen att producera och associerades med stor intellektuell begåvning.⁸ I uppsatsen tas det intellektuella momentet bort då flera av personerna som senare behandlas, beskrivs ha stora brister inom detta område. Geniets innebörd kunde också visa sig i uttrycksfullhet, fantasi, eller annan hantverksmässig skicklighet.⁹ Således kommer det att ges betydelsen att ha en ovanligt stor begåvning. Definitionen kommer inte att begränsas till att bara vara en manlig egenskap, som tyvärr länge var fallet vilket uteslöt kvinnor.¹⁰

Innovation kommer från latinets *innovre* och betyder att förnya.¹¹ I detta sammanhang avgränsas det till den nyskapande produkt som kommer ur en idé eller upptäckt. Det kan diskuteras om en innovation behöver vara ny för hela mänskligheten eller för en individ.¹²

⁵ Berefelt, 1987, sid. 12

⁶ www.etymonline.com

⁷ Berefelt, 1987, sid. 11

⁸ www.etymonline.com

⁹ Berefelt, 1987, sid. 11.

¹⁰ Berefelt, 1987, sid. 11

¹¹ www.etymonline.com

¹² Vedin, 2000 sid. 13.

Illumination innebär att få en idé eller upptäckt som en blixtnedslag från klar himmel det vill säga att vissa tillskriver idén eller upptäckten gudomligt ursprung.¹³ *Inspiration* är det som ger oss en lust till skapande eller att utföra ett intellektuellt krävande arbete. Man väntar på inspiration på samma sätt som illumination, det vill säga upplysning från en högre makt.¹⁴ *Flow* är det inom kreativiteten som uppfattas som ett extra fokuserat tillstånd där utövaren tappar känsla för tid och rum och känner skapandet komma ur honom/henne som ett flöde.¹⁵ Ordet *fantasi* kommer från grekiskans *phantasia* och betyder föreställning. Man har en föreställning om något, och detta sker i en inre process.¹⁶ *Imagination* översätts som inbillning men kunde lika gärna vara *inbildning* då det handlar om *imago* det vill säga bild, som man kan ha i sin föreställningsvärld.¹⁷ *Originalitet* är kvalitén som skapar det unika vare sig det är stort eller smått.¹⁸ Det hänger ihop med ordet *original* det vill säga att det är något ursprungligt och inte en kopia.

Ordet *inkubation* betyder egentligen att lägga ägg (jfr latinets *incubatio*) och användningen kommer från matematikern Poincaré. Han var en forskare som kom fram till att hans största upptäckter inte var de som han kom fram till under intensivt arbete eller kritiska ögonblick. Istället kom de till honom då han gjorde något helt annat eller var i ett avslappnat tillstånd. Den process som förlöser idéer på detta vis kallas för *inkubationstid*.¹⁹

EQ betyder emotionell intelligenskvot, vilket innebär social och känslomässig begåvning.²⁰ Detta är en egenskap som efterfrågas allt mer både i arbetslivet, inom utbildning samt vid offentliga situationer. *Think tanks* är en slags grupp med människor som på grund av sina olika bakgrunder, begåvningar och kreativa läggningar är satta att arbeta tillsammans för att gemensamt komma fram till originella idéer, teorier, produkter eller problemlösningar. Det handlar med andra ord om interdisciplinära möten nya kombinationer av tänkande och korsbefruktnings. Dessa konstellationer förekommer inom både företag, politik, konst, forskning, med mera.²¹

¹³ Vedin 2000, sid. 14

¹⁴ Udding, Stora Focus, 1990.

¹⁵ Csíkszentmihályi, 2004 sid. 51

¹⁶ Berfeldt, 1993, sid. 87

¹⁷ Berfeldt, 1993, sid. 87

¹⁸ Udding, Stora Focus, 1990

¹⁹ Vedin, 2000, sid. 21

²⁰ Udding, Stora Focus, 1990

²¹ Vedin 2000, sid. 22

När uppsatsen använder begreppen *konst* och *bild* åsyftas oftast bildämnet i skolan. Man kan då i de flesta fallen byta ut det mot de andra estetiska ämnena i skolan såsom: dans, skapande svenska, drama, film och musik. *Brainstorming* kommer från Alex Osborns experimentella idéprocess där man i ett tidigt skede av en process låter alla idéer komma fram utan att kritisera dem direkt. Det har varit till nytta inom alla områden de senaste 30 åren där grupper velat hitta nya lösningar eller idéer.²² *Lateralt tänkande* är ett begrepp framtaget av Edward de Bono. Det innebär ett sätt att lösa problem och komma fram till förklaringar genom ”otraditionella eller till synes ologiska metoder”.²³ En av kreativitetens möjligheter är att visa nya sätt att se problem på och nya perspektiv. Det laterala tänkandets poänger är att göra organisationen plattare, det vill säga utan hierarkier, vilka de Bono anser vara kontraproduktiva för verksamheten.²⁴ *Projektarbeten* förekommer inom både näringsliv och skola. Inom uppsatsen tolkas det som mer än bara grupparbeten inom ett ämne. Istället handlar det om att involvera fler discipliner än ett, att övergripa ett större område, bjuda in andra än bara läraren, till exempel utifrån, att använda sig av smågrupper, handledare och ta till diverse olika sätt att presentera de olika projekten på. Syftet är att skapa intressanta möten och använda resurserna på ett nya sätt.²⁵

1:V Forskningsläge

Det påpekas ofta att psykologi är en ung vetenskap. Forskning i kreativitet har endast försiggått litet drygt femtio år.²⁶ Genren expanderande och i konstant förändring. Forskningen om kreativitet har bland annat att göra med psykologi, intelligensforskning, och nationalekonomi och pedagogik.²⁷ Bengt-Arne Vedin, Gunnar Törnqvist och Christer Skoglund går på var sitt håll igenom *kreativitetens historia* och som om individerna reflekterade kring sin kreativitet redan under antiken.²⁸ De gör dock en bra genomgång av människans möjligheter till skapande och framsteg. Problemen kring att utveckla kreativitet har historiskt sett varit: religion (hädelse och hybris), samhällets hierarkier och en misstro, som utpekade kreativa individer som sinnessjuka eller revolutionära.²⁹ På 1950-talet började man med ”think tanks” och betonade nödvändigheten att samla begåvade människor för att komma fram till stora

²² Udding, *Stora Focus*, 1990

²³ de Bono, 1994 sid. 51

²⁴ de Bono, 1994 sid. 51

²⁵ Skrovset & Lund, 2000 sid. 10

²⁶ Berefeldt, 1993, sid. 10

²⁷ Rollof, 2002, sid. 93

²⁸ Berefeldt, 1987, sid. 14

²⁹ Berefeldt, 1987, sid. 13

vetenskapliga genombrott³⁰, och under kapprustning och rymdkapplöpningen sökte USA och CCCP efter sina talanger och kreativiteten fick en helt ny status.³¹ Man sökte efter kreativa begåvningar som på olika sätt kunde tjäna nationen.³²

Guildford började (1959) konstruera testning av kreativitet.³³ Denna forskning har inte varit olik intelligenstestningen, viken hela tiden revideras för att bättre täcka det mänskliga intellektet. Några andra tester som är relevanta att i alla fall nämna är Paul Torrence TTCT - test och Gudmund Smiths perspektivgenetiska test.³⁴ Intresset för att mäta kreativitet är stort men det kan vara svårt att vara särskilt exakt i detta när man ännu saknar en allmänövergripande definition och förklaring på fenomenet. Kreativitetens forskning handlar inte bara om att definiera och mäta utan också en hel del om att sammanfatta och skapa övergripande teorier. Ken Robinson och Richard Florida arbetar inom utbildning respektive nationalekonomin. De tar fram teorier och modeller som kan användas i större skala och inom olika områden. De kommer att behandlas i senare avsnitt av uppsatsen. Idag finns de främsta forskarna inom kreativitet i USA och UK. Banbrytande resultat är att vänta inom överskådlig framtid, enligt denna uppsats författare. Det föreliggande uppsats ämnar tillföra är att se barnet som en resurs nödvändig att investera i. Idag finns det få skolor i Sverige som kan förvalta detta uppdrag.

1:VI Disposition

C-uppsatsen *Kreativitet i skolan* behandlar kreativitet, inom olika områden och på fler plan. För att närma sig kreativitetsbegreppet syfte, funktioner och användningsområden är en viss undersökning av närliggande koncept och begrepps samt en jämförelse av kreativitetsforskarens olika tolkning användbar. Kreativitet har inte funnits länge som vetenskaplig disciplin, men det har ändå inte hindrat människor från att vara kreativa, så mycket som ordningen, möjligheter och miljö och andra omständigheter tillåtit. Det sker dock en utveckling som ännu inte nått sin kulmen. Mätning av kreativitet är ett exempel på där forskningen försöker förklara de mänskliga resurserna i ämnet.

³⁰ Vedin, 2000, sid. 22

³¹ Vedin, 2000, sid. 22

³² Vedin, 2000, sid. 22

³³ Berefeldt, 1987, sid. 23

³⁴ Hoff, 2003, sid. 65

En diskussion som återkommer är hur kreativitet uppkommer inom individen, hur mycket som är genetiskt betingat och vad som styrs av miljön. Detta leder in på de *miljöer* som inspirerar till kreativitet, för att se var de har uppstått, varför just där, vad de har gemensamt samt hur man kan förändra närmiljön för att göra den mer passande för kreativitet. Därpå behandlas följande avsnitt med diskussion kring konst och kreativitet, vilka samband som finns mellan konsttraditionen i relation till vetenskaplig tradition och hur förhållandena är idag.

Angående kreativ förmåga redogörs för några psykologers och forskares teorier kring barnets och människans förmåga till kreativitet. Det diskuteras hur man ser på förutsättningarna hos individen vad som kan göras för att förbättra dennes möjligheter samt varför detta kan vara av intresse.

Huvuddelen av uppsatsen undersöker aspekter på kreativitet som är relevanta för skolan. Med skolan menas hela den verksamhet som är med och formar eleverna. Läroplanen uppmuntrar till kreativitet inom samtliga ämnen, och värnar extra om de estetiska ämnena. Även projektarbete tar upp kreativ utveckling angående och hur de interdisciplinära möten, samarbeten och kombinationer som detta kan ge upphov till. Nästa stycke diskuterar om vi faktiskt vill ha en skola som uppmuntrar kreativitet (och ser det som en tillgång), eller om det kan finnas några nackdelar med en kreativ skola och i så fall vad som är viktigt att se upp med i utformandet av denna. Om inte skolorna generellt sett är tillräckligt kreativa miljöer så som det efterfrågas, så är det relevant att se vad det finns för hinder för en sådan utveckling.

Ett av de sista avsnitten tar upp vad vi kan uppnå med den kreativa skolan och varför det eventuellt är viktigt för framtiden. Som avslutning diskuteras hur mångfalden kan vara en kreativ resurs som bör beaktas och om samhället runt skolan kan visa vägen till en kreativ utveckling.

2. Teori

2.1 Kreativitetsbegreppet

Ordet kreativitet kommer från latinets *Creo* och betyder att skapa.³⁵ Men det går också att härleda till *Crescent*, vilket i sin tur betyder att stiga eller växa.³⁶ Att definiera begreppet kreativitet låter sig inte göras i en handvändning. Det pågår forskning inom många områden av kreativitetsrelevanta fenomen men också med skilda utgångspunkter.³⁷ Många forskare strävar efter att definiera och förklara kreativiteten, hitta ursprunget, göra den berättigad och lära sig att mäta den.³⁸ Kreativitet återkommer i så skilda discipliner och områden som företagsamhet, politik, diplomati, nationalekonomi, miljö rörelsen, teknik, vetenskap, forskningsmetodik, filosofi, psykologi och konst med mera. Därför blir det också olika egenskaper av den som efterfrågas.

Något av det viktigaste med de olika formerna av kreativitet och de discipliner som arbetar med den är kommunikation. Det är kombinationer som skapar kreativitet, både i yttre miljöer och inuti individen. Kreativitet kommer ur möten, gärna interdisciplinära sådana och samarbeten.³⁹ Det är därför ”think tanks” ”brainstorming”, tvärvetenskapliga möten och arbetslag av olika slag ofta uppmuntras idag.⁴⁰ Det är dessutom i de mest disparata konstellationer som man stöter på de mest häpnadsväckande upptäckterna.⁴¹ Det är detta som Edward de Bono har tagit fasta på i sitt förespråkande av ”lateralt tänkande”. Även inom en person börjar lateralt tänkande och fantasi i personens förmåga att kombinera erfarenheter och idéer.⁴² Till synes slumpvisa idéer har sitt ursprung ur hjärnans varseblivning och minne. Genom drömmar, avslappnade tillstånd eller situationer väsensskilda, från det man arbetar på uppkommer kombinationer som vi inte sett från början eller förstår ursprunget till.⁴³ Syntesen av dessa behöver inte bli det väntade, tvärtom överraskas man av det som blir resultatet av två mentala produkter. Det är också kombinationsförmågan som enligt Vygotsky är det som skiljer människan från djuren.⁴⁴ Redan som barn börjar vi kombinera saker, men om det är ur erfarenheter vi får vårt kreativa stoff eller material så borde vi bara bli mer och mer kreativa

³⁵ Törnqvist, 2004 sid. 13

³⁶ www.etymonline.com

³⁷ Bärmark, 1985, sid 116

³⁸ Berefeldt, 1987, sid. 23
Hoff, 2003, sid. 65

³⁹ Vygotsky, 1995, sid. 11-13

⁴⁰ Vedin, 2000 sid. 22

⁴¹ Vedin, 2000 sid. 15 & 38

⁴² de Bono, 1994, sid. 270

⁴³ Vygotsky, 1995, sid. 13-14

⁴⁴ Vygotsky, 1995, sid. 16

med åren. Senare forskning visar att den kreativa utvecklingen kommer i faser och att vi helt enkelt blir mer och mindre kreativa i olika åldrar.⁴⁵ Vygotsky menar i motsats till allmän uppfattning att barn inte är mer kreativa än vuxna utan bara mindre självkritiska.⁴⁶ Åtminstone är det så tills de börjar skolan enligt forskning av Gudmund Smith. Där sjunker plötsligt kreativitetsnivån, men den stiger igen strax före puberteten, för att sedan väl inne i puberteten minska drastiskt och slutligen stiga igen vid vuxen ålder Smith drar slutsatsen att självkritik är en viktig orsak till varför kreativiteten dalar vid olika åldrar.⁴⁷ Att självkritik inte alltid är av godo är kanske självklart och skolan kan bli en av de faktorer som påverkar detta negativt.⁴⁸ Men ett barn som kommer till skolan bättre kreativt rustad har större möjlighet att bibehålla sin kreativitet. Detta kan bero på familj, närmiljö, förebilder eller kompisgäng vilka kan fortsätta att vara en stödjande faktor under hela skolgången.⁴⁹

2:II Arv eller miljö?

En viktig detalj som flera kreativitetsforskare debatterar är den om hur kreativitet uppkommer inom individen.

Andra undrar hur mycket individen har med sig från början och huruvida det går att förvärva den eller inte. En del forskare hävdar att alla barn är födda kreativa (E. Skoglund), andra att vi har begåvats med olika mängd kreativitet (Smith) och återigen andra påstår att vi inte alls är födda kreativa utan att all kreativitet måste byggas upp (Vygotsky). Ytterligare andra menar att om individen inte arbetar med sin kreativitet så kommer det bara att gå utför med den (de Bono). Åtskilliga menar vidare att kreativiteten kan tränas upp på rätt sätt. Det är svårt att separera kreativitet och begåvning.⁵⁰

Psykositet är den genetiska del av hjärnan som gör innovation möjlig i högre grad. Hos schizofrena individer finns dock inte samma möjlighet till objektivitet på grund av deras sjukdomsbild. Deras kreativitet blir enligt Vedin introvert och inte särskilt framåtsträvande.⁵¹ Hoff går in på att definiera människor som hög- eller lågkreativa. De lågkreativa kommer

⁴⁵ Carlsson, 2005, 66-68

⁴⁶ Vygotsky, 1995, sid. 40

⁴⁷ Carlsson, 2005, 62

⁴⁸ Vygotsky, 1995, sid. 40

⁴⁹ Carlsson, 2005, 62

⁵⁰ de Bono, 1994, sid. 270

⁵¹ Vedin, 2000, sid. 53

fram till så kallade vardagsförbättringar medan de högkreativa kan få fram större innovationer. De presterar mer senare i livet. Under uppväxten, har de mer självförtroende och tål kritik bättre.⁵² En slutsats (enligt föreliggande uppsats författare) av det ovan nämnda blir att alla människor föds med olika kreativ förmåga, likadant som med intelligens och begåvning. Dessa kreativa resurser kan sedan i högsta grad utvecklas med rätt sorts uppmuntran. Det är viktigt att barnet får ett kreativt självförtroende för att det ska tro på sin egen förmåga och våga använda sig av den i framtiden. Detta får hon/han genom människor i sin närhet, samt genom grupperingar, sammanhang och miljöer han/hon vistas i.

2:III Kreativa miljöer, historiskt och idag

De flesta mänskliga miljöer som har varit framgångsrika, haft välstånd och skapat stora upptäckter har vissa saker gemensamt. Att kalla detta något för kreativitet är för mycket sagt enligt denne författare, men de kreativa förutsättningarna går igen och har berikat platserna. Det som har funnits vara gemensamt blir således intressant för de platser som själva vill utvecklas, vinna välfärd och en framåtskridande atmosfär.

Aten var speciellt under antiken en kreativ plats och många mänskliga framsteg och idéer såg här dagen ljus.⁵³ Vad var det då som skapade denna atmosfär? Statsskicket som förelåg tillät folk (fria män) att rösta, församlas och uttrycka sina åsikter. Statsstaten Aten var dessutom framgångsrik i sjöfart och handel vilket gjort den välbeställd. Den rikedom som fanns och att Aten var en knutpunkt gjorde att stadsstaten drog till sig stora tänkare, konstnärer och vetenskapsmän. Aten var berömd som interkulturell mötesplats. Agora (öppet utrymme, jfr *ageirein*, - att samlas på grekiska) är en plats nedanför Parthenon där folket under antiken möttes för att utbyta åsikter och lyssna på talare och tänkare.⁵⁴ Det är närmast vedertaget att möjligheten för stora begåvningar att mötas var avgörande för de framsteg som gjordes. Aten var en av de första platserna i historien som har uppmärksammats för detta.⁵⁵ Sedan var det definitivt användbart med den form av demokrati som rådde.

Under renässansen (ca 1420-1600 e.Kr) var Florens ett av de viktigaste centra för konstnärliga och vetenskapliga framsteg. Familjen Medici och andra rika släkter var viktiga för att stödja

⁵² Hoff, 2003 sid. 5

⁵³ Törnqvist, 2004, sid. 20

⁵⁴ www.etymonline.com

⁵⁵ Törnqvist, 2004, sid 16

konst och vetenskap. De hade också goda kontakter med kyrkan. Mecenaten var inte bara viktig för att den tillhandahöll kapital, den hade också uppdrag, visioner och drömmar som den kreativa personen skulle genomföra. Villkor och ändamål var alltså en av drivkrafterna.⁵⁶

Vid förra sekelskiftet hade Wien en ovanlig koncentration av konstnärer och vetenskapsmän, Klimt och Freud var några av de främsta. Liksom i Aten fanns här naturliga mötesplatser för de intellektuella. Det var informella sådana i form av osedvanligt många caféer som gav möjlighet för de kreativa att mötas. De var väl anpassade för alla slags sammankomster och kan förklara Wiens otroligt kreativa period tillsammans med det historiska läget och den ekonomiska situationen.⁵⁷ För att nämna en plats som inte alla associerar med kreativitet så var även Manchester en sådan under den industriella revolutionen. Man arbetade med att förändra och förbättra industrin. Då blev också industriernas lokation en naturlig plats att experimentera på. Man såg snabbt hur kreativa idéer och förbättringar kunde ge omedelbara resultat i form av effektivitet, lägre utgifter och större intäkter.⁵⁸ Här var alltså närheten till industrin och verkstäderna viktigare än mötesplatserna. Silicon Valley i San Fransiscoområdet blev under början av 1970-talet en dynamisk och expansiv plats med dator- och informationsteknik. Här var det frågan om tillgång till ny teknik och vetenskap, närhet till ett framstående utbildningscentrum och ett tolerant inbjudande samhälle.⁵⁹ Detta blev en föregångsregion och på flera ställen i världen försökte man hitta receptet som skulle skapa de rätta förutsättningarna för vetenskapliga genombrott.⁶⁰ Några andra områden där man på senare tid har haft framgång med att skapa kreativa miljöer är Research Triangle Park i Massachusetts och Sophia Antipolis norr om Cannes i Frankrike.⁶¹

Numera behöver vi inte bo grannar för att kommunicera direkt, det räcker med en telefon eller en uppkopplad dator. Detta kommunikationsutbyte som miljoner människor tar för givet idag har länge varit en förutsättning inom forskargrupper för att utveckla vetenskapen.⁶² Mihály Csikszentmihályi föreslår, att i försöken att själv skapa en kreativ miljö så måste man experimentera. Det är viktigt att man arbetar med människornas placering och närhet till varandra, hur man kommunicerar och möts. Han poängterar också vikten av att ha det

⁵⁶ Törnqvist, 2004, sid. 22

⁵⁷ Törnqvist, 2004, sid. 25

⁵⁸ Törnqvist, 2004, sid. 26

⁵⁹ Florida

www.creativeclass.org

⁶⁰ Törnqvist, 2004, sid. 31

⁶¹ Vedin, 2000, sid. 33

⁶² Rollof, 2002, sid. 94

attraktivt omkring sig, inte bara miljön man arbetar i utan också de intilliggande miljöerna. Om de dessutom kan ge upphov till utflykter och aktiviteter i närmiljön kan detta också ge positiva resultat. Men det viktiga här är faktiskt inte bara att optimera och effektivisera platsen där man ska bo och/eller arbeta. Idag finns det så många platser som inte erbjuder någon kreativ stimulans så det handlar mer om att inte ha en miljö som direkt är hotfull eller hindrande för den minsta strimma av skaparlust eller innovation.⁶³

Richard Florida är en nationalekonom som forskar kring kreativa miljöer och deras människor.⁶⁴ Han talar om en kreativ klass som är på frammarsch. Denna är alltså en grupp av välutbildade människor som utnyttjar sin kreativitet och arbetar med skapande yrken.⁶⁵ De är självständiga i sitt tänkande och sin attityd. Det är dessa människor som företagen och städerna vill attrahera. Det räcker inte med status quo, utan företagen måste utvecklas hela tiden. De kreativa människorna är de inom företagen som arbetar på nya innovationer och blir därför företagets viktigaste faktorer för framgång. Enligt Florida söker sig inte dessa människor bara till stora företag och där pengarna finns, utan de söker sig till de rätta miljöerna.

Vad är det då den kreativa klassen efterlyser? Florida betonar mångfald, tolerans och olik tänkande. Han menar att de i *den kreativa klassen* behöver känna att de passar in, inte att de blir kritiserade eller hotade. Detta kallar Florida för "the diversity-" (mångfalds) eller "the gayfactor" därför att det i dessa områden finns en stor procentdel som är homosexuella. Han säger inte att kreativa människor skulle vara överrepresenterade av homosexuella men att de ofta attraherar de som är litet udda, excentriska, annorlunda eller utanför och trivs bäst i städer som är toleranta och där det finns ett gott utbud av kultur, ett varierat nattliv och musikscen och bra ställen att träffas och vara sociala på. Den kreativa klassen är enligt Florida en ökande andel av populationen i USA och han räknar med att cirka 30 miljoner passar in denna kategori. Austin, Washington och Boston anser han vara exempel på sådana ställen som är

⁶³ Törnqvist, 2004, sid. 69

⁶⁴ *Halvvägs genom detta arbete insåg jag att det var en aspekt av kreativitetsforskningen som kändes bekant. Detta var Richard Floridas idéer om kreativitetsindex och attraktiva miljöer. Så, mindes jag plötsligt att jag några månader tidigare faktiskt hade träffat honom i en konsthall i Stockholm. Han var där och i Stockholm för att prata om näringsliv, framtid och kreativitet.*

⁶⁵ Florida
www.creativeclass.org

toleranta, har mångfald, hög gayfaktor och alltså en hög andel företag som gagnas av innovativa medarbetare. Medan andra ställen som saknar detta till exempel Las Vegas, Miami och Orlando helt har kommit i bakvattnet.⁶⁶

2:IV **Kreativitet och konst**

Något många tänker på när man talar om kreativitet är konst. Det går också att hävda att kreativitet faktiskt är en förutsättning för att skapa konst. Genom historien har dock massor av konst skapats där kreativiteten inte varit den största ingrediensen i konstverkets tillblivelse. Det var tidigare mer ett hantverk för att skapa vacker dekoration eller att uttrycka beställarens budskap.⁶⁷ Vissa konstnärer arbetar ännu idag i syftet att dekorera och det finns fortfarande plats för det i konstvärlden. Under renässansen tillskrevs dock konstnären en ny roll. Renässanskonstnären fick en högre status än tidigare och var nu inte längre en hantverkare utan rent av en begåvning som ansågs stå närmare gud. Vissa kallades för genier och det var helt naturligt att de bemästrade fler konstarter än en.⁶⁸

Flera ”revolutioner” skedde på vägen till 2000-talet då tanken bakom, ifrågasättandet och budskapet eller konceptet blev viktigare för många konstnärer och kulturkonsumenter än själva konstverken. Marcel Duchamp (1887-1968) brukar ses som en av de avgörande konstnärerna för detta spår. Han ifrågasatte konstbegreppet genom att höja upp vardagsprodukter till konst och ställa ut dem.⁶⁹ Pablo Picasso (1881-1973) beskrivs ofta som ett av 1900-talets största kreativa genier och har varit i avantgardet för flera stilar men trots det var han ett barn av 1800-talet då han utvidgade ramarna för vissa stilar av måleriet men inte bearbetade konstbegreppet.⁷⁰ Den mest inflytelserika och kanske mest kreativa konstnären på 1900-talet och den som satte tonen för 2000-talet anses av många vara Joseph Beuys (1921-1986). Om Picasso var ett barn av 1800-talet så är Beuys 2000-talets konstnärers fader. Det som gör Beuys till en enastående kreativ nyskapare är inte bara hans konstnärliga produktion. Utöver den är hans gärning förknippad med en expansion av konstbegreppet och vidareförmedling av detta till sina kollegor, studenterna och den vanliga medborgaren.⁷¹

⁶⁶ Florida

www.creativeclass.org

⁶⁷ de Bono, 1994, sid. 31

⁶⁸ Törnqvist, 2004, sid. 22

⁶⁹ Udding, Stora Focus, 1990

⁷⁰ Vedin, 2000, sid. 42

⁷¹ www.walkerart.org

Beuys verksamhet sker i så kallade sociala skulpturer. Han agerade i samhället på akademier, som grundare av nya akademier, som aktivist, debattör, politiker (grundare av Tysklands miljöparti), och hans konst lever i hans teorier och uppmaningar. Det mesta berömda av hans mottos är ”alla människor är en konstnär”. Det handlade inte om att alla människor skulle börja producera konst på samma sätt som konstnärer utan att kreativiteten inte uteslutande skulle tillhöra konstnärerna. Beuys menade att vem som helst kunde använda sig av kreativitet inom sitt eget område. Till exempel om man byggde hus, lagade mat eller arrangerade avtal. Detta kunde alltså med fördel göras innovativt. Samtidigt som Beuys talade för alla människor så finns det en annan sida av myntet. Om alla människor kunde bli konstnärer på sitt sätt och om alla verksamheter kunde tillskrivas epitetet konstnärlig handling, så var det också öppet för konstnärer att producera sin konst i nya situationer, syften och kanaler. Konsten behövde enligt Beuys inte längre vara en färdig eller bestående produkt eller ens en aktiv handling. Idén var det viktiga och det var i denna det kreativa fanns det vill säga tämligen långt från den konstnärssyn som rådde före renässansen.⁷²

2:V Psykologisk syn på kreativitet

Hurdan är en kreativ person och om man inte anser sig vara en sådan, hur kan man då bli det? Det är frågor som inte bara forskning och vetenskap funderar över. I varje välsorterad bokhandel hittar man numera åtskilliga böcker över hur man kan bli mer kreativ (i fem steg), hur man lär sig att tänka kreativt (på fem minuter) samt tips för kreativa tillvägagångssätt i olika givna situationer. När forskningen på det här viset görs tillgänglig genom populärkultur kan den bli utspädd med halvsanningar och förenklade resonemang.⁷³ Hoff menar att den kreativa personen pendlar mellan att tänka eller agera extrovert respektive introvert.⁷⁴ Återigen handlar det om att kombinera sina olika sidor och låta olika delar mötas. Rollo May (1909-1994) var den psykolog, vid sidan av Lev Vygotsky (1896-1934) och Abraham Maslow (1908-1970) som blev mest berömd för sin forskning inom kreativitet.⁷⁵

En av hans mest kända teser är: ”det krävs mod att skapa”.⁷⁶ En precisering av vad detta mod innebär är att det krävs kurage att våga misslyckas. Sir Ken Robinson uttrycker det: ”Om du

⁷² www.walkerart.org

⁷³ de Bono, 1994, sid. 270

⁷⁴ Hoff, 2003, sid. 6

⁷⁵ Bärmark, sid. 1985, 116-117

⁷⁶ May, 2005, sid. 9

inte är beredd på att ha fel kommer du inte att få förmågan att komma fram med något originellt.” Att ha fel kostar på, liksom att misslyckas.⁷⁷ Den som gör fiasko riskerar att tappa ansiktet, bli förnedrad, förlora sin integritet och kan bli förtvivlad. Den som är beredd att riskera något, utsätta sig för kritik och ifrågasättande är alltså modig. Maslows forskning handlar till viss del om självförverkligande. Han presenterar en behovspyramid (se: illustration 1:1). När man får de olika nivåerna tillfredsställda kan man slutligen komma att självförverkliga sig. Detta är enligt Rollof en definition av kreativitet och kanske den högsta formen av denna inbegriper självförverkligandet.⁷⁸

En tredje betydande psykolog som rörde sig en del inom ämnet var Erik H Erikson (1902–1994). Han är känd för sina teorier om psykosociala utvecklingsstadier, vilka erbjuder olika problem för olika åldrar. Hur man löser dem blir avgörande för hur man utvecklas som människa. Ur kreativitetssynpunkt för skolan är det den fjärde fasen som blir mest angelägen. Den kallas *kompetens, verksamhet – underlägsenhet*. Barnet bearbetar här förmågan om *arbetets mening*. ”Skolan kan genom en alltför reglerad sysselsättning förstöra lekfullheten och skaparglädjen hos barnet”.⁷⁹ Erikson menar att många stannar i sin utveckling på grund av att samhället inte nått längre i sina värderingar. Det är således viktigt att hjälpa fram de humanistiska värdena och ge mer plats för lek och fantasi.⁸⁰ Att psykologer kommer in på det kreativa ämnet är alltså inte konstigt då det är så nära förknippat med välbefinnande och utveckling.

Kreativitet är mångtydigt och trots att det används för personligt bruk och inom en mängd användningsområden så kommer skolan att ha användning av att känna till både orsak, användningsområden och funktion. Kreativitet finns i olika utsträckning inom alla människor och diskussionen om hur den uppkommit och hur den kan förbättras, kommer att gå vidare. Oavsett vad, styrs dessa möjligheter till viss del av miljön som individen vistas i. Den kan ge inspiration, ge utrymme till fantasi, stimulera samarbeten och möten samt förbättra kommunikationen. Konsten har i bästa fall (till exempel Beuys) banat vägen för kreativitet och innovativ frihet. Psykologerna har undersökt möjligheter och hur uppmuntran påverkat

⁷⁷ Robinson,

www.emory.edu

⁷⁸ Rollof, 2002, sid. 83

⁷⁹ Hvarfner, 1989, sid. 80
Erikson, 1987, sid. 94

⁸⁰ Hvarfner, 1989, sid. 80
Erikson, 1987, sid. 94

individen och hur kreativitet kan vara en källa till välbefinnande och självförverkligande och ser det ibland som en utmaning för att utvecklas positivt. I följande avsnitt undersöks vad skolan kan göra i fråga om att ta vara på arv, erbjuda möjligheter för att eleven ska ledas i konstruktiv riktning.

3. Kreativitet i skolan

3:I Uppmuntran till kreativitet

Elisabeth Skoglund (konstpedagog) har ur sina erfarenheter kommit fram till slutsatser som verkar komplettera föregående angående kreativitet, utveckling och syftet med skapandet. Hon uttrycker hur ”rädslan är skapandets fiende nummer ett” vilket skulle kunna ses som en vändning av vad May säger om modet.⁸¹ Det ska vara lekfullt att skapa, särskilt vid unga år. Skoglund påstår att samhället belastar barnet med självkritik. Ju senare barnet konfronteras med denna, desto bättre kommer barnet rustat till skolan.⁸² Ett av Skoglunds tips för hur man uppmuntrar kreativitet är enkelt men tydligt. Hon menar att barn stimuleras till kreativitet då vuxna är med. Det viktiga är att de vuxna aktivt ser barnen och lyssnar på dem. Detta kräver visserligen engagemang från de vuxna men det är också något som man tjänar på i längden.⁸³ Det är mycket begärt att man ska vara ständigt engagerad, närvarande och fylld av energi för att sätta sig in i vad barnen gör, det är därför fördelaktigt om fler vuxna finns i barnets närhet.⁸⁴

3:II LPO '94

I dagens skola kan man undra hur det förhåller sig med utvecklingen av barnens kreativitet.⁸⁵ Anser man att denna är viktig inom skolverket vad säger läroplanen angående sådana målsättningar? På flera ställen i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet finns det syftningar som visar en ambition till att uppmana skolorna i Sverige att fostra kreativa människor och arbeta för att skapa en kreativ arbetsplats.

- 1) *”Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. ... utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar”.*
- 2) *”Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet”.*
- 3) *”Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna skall tillägna sig.”.*
- 4) *”Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra en grund för undervisningen”.*

⁸¹ Skoglund, 1990, sid.13

May, 2005, sid. 9

⁸² Skoglund, 1990, sid. 8-9

⁸³ Skoglund, 1990, sid.7

⁸⁴ Skoglund, 1990, sid. 7-13

⁸⁵ Dahl & Folin, 1989, sid. 33

”... utvecklar tillit till sin egen förmåga, har utvecklat sin förmåga till kreativt skapande och fått ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud, kan utveckla och använda kunskaper och erfarenheter i så många olika uttrycksformer som möjligt som språk, bild, musik, drama och dans...”⁸⁶

De citat som här är utvalda poängterar på flera sätt hur viktigt det är att värna om eleven, hennes/hans förmåga, mångfalden i skolan, tillgång till estetiska ämnen och att kreativitet ska återfinnas i skolan som institution (se bil. I:2 för fler relevanta utdrag ur LPO '94). Det första citatet är nödvändigt för att eleven ska utveckla demokratiskt tänkande, deltagande, bli självgående, och se sina egna resurser. Det andra och tredje belyser att det är viktigt att värna om de estetiska ämnena. Det sista citatet belyser hur individualism, lust, tillit och förmåga ger möjlighet till estetiska och projektarbete tvärvetenskapliga möten. Detta är grundläggande om skolan ska kunna ge eleven självförtroende och skaparlust. Om då skolorna inte lyckas genomdriva dessa delar som läroplanen uppmuntrar till, måste man undersöka var problemet ligger.⁸⁷ Eventuellt ser man inte fördelarna i förslagen eller så är läroplanen blind för den problematik som det här medför i skolan. För att komma närmare en förklaring bör man först av allt fråga vad riskerna kan vara, vilka hinder som finns och om faktiskt kreativitet är positivt alla gånger. Göran Folin uttrycker dock problemet så här: ”Skolan är inte bara dålig på att utveckla kreativitet, den är snarare bra på att avveckla den.”⁸⁸

3:III Kreativitet i skolan, inte bara för de estetiska ämnena

Lars Olof Jiveskog har i boken *Kommunikation och Kreativitet* tagit upp många frågeställningar angående bildämnet i relation till den övriga skolan. När man analyserar kreativitet i skolan inställer sig frågan om det är lärare, elever, undervisning, miljö eller skolböcker som ska vara kreativa i skolan. Förvisso är det bra om kreativitet ingår i allt detta, men det är främst mötet mellan elev och lärare som skapar de grundläggande förutsättningarna.⁸⁹ Under en bildlektion förväntas eleverna vara kreativa. Det är delvis syftet med bild- och musikämnet, och andra lärare har inte samma förväntning på eleverna under

⁸⁶ www.skolverket.se, LPO94

⁸⁷ Berefeldt, 1987, sid. 28

⁸⁸ Dahl & Folin, 1989, sid. 7

⁸⁹ Jiveskog, 1978, sid. 7, 9

sina lektioner. Dock har alla ämnen potential att vara kreativa, och alla elever bör ha rätt att få utveckla sina kreativa sidor även utanför de estetiska klassrummen.⁹⁰

Hur kommer det sig att de estetiska ämnena har blivit de som har kreativitet som mål? Förmodligen ligger mycket här i den konstnärliga och den pedagogiska traditionen.⁹¹ Det vill säga då man på 1800-talet visade talang inom konst så var det här ens kreativitet fick lov att utvecklas (om de ekonomiska förutsättningarna fanns). Detta har stannat kvar och man har inte samma teoretiska krav, samma testning eller tekniska mål som inom de andra ämnena.⁹² Detta anses således naturligt och det är förvisso positivt för ämnet. Men det är också viktigt att de andra ämnena får dra nytta av den kreativa pedagogiska strategi som de estetiska ämnena har. Om inte för lärarnas skull så för elevernas skull.⁹³

Matematikämnet är idag sällan särskilt kreativt så som det är framlagt till eleverna. Det finns absolut matteböcker som är kreativa och helt säkert undervisningsstilar för mattelärarna att arbeta med.⁹⁴ Men det har ännu inte kommit alla elever till del. Om det var matematiken som var kreativt genomsyrad medan bildämnet endast lärde ut tekniska skisser (teckna från punkt a till punkt b [se bilaga 1:2]) så vore kanske det omvända fallet. Även historieämnet kan till exempel lätt inbjuda till källkritik, berättande, rollspel, bildanalys, varierande presentationsformer, debatt och diskussionsforum, dramatiseringar, nya media med mera.⁹⁵ Berg & Olsson (2007), har gjort en kreativitets undersökning i intervjuform, där lärare visar sig vara positiva till men osäkra på hur den kreativa undervisningen ska komma till stånd. ”Resultatet visar att alla de intervjuade lärarna ställer sig positiva till en mer kreativ matematikundervisning, där variation i undervisningen är central.”, ”...det är inte alltid helt lätt att planera och genomföra en kreativ undervisning...”⁹⁶ Det är förståeligt att man inte bara kan bestämma sig för att bli kreativ. Det behövs hjälp eller utbildning för att utvecklas. Och det finns direktiv att tillgå.

Vid till exempel projektarbeten blir undervisningen ofta i de deltagande skolämnena mer kreativ, och detta beror till viss del på att de vid projektarbeten förväntas vara sådana, men det

⁹⁰ Jiveskog, 1978, sid. 7, 9, 33

⁹¹ Rollof, 2002, sid. 32

⁹² Jiveskog, 1978, sid. 33

⁹³ Jiveskog, 1978, sid. 33

⁹⁴ Malmer 1990, sid.1

⁹⁵ Skrovset & Lund, 2000, sid.102

⁹⁶ Berg & Olsson, 2007

är mötena, samarbetena och de interdisciplinära korsbefruktningsarna som leder till en sådan utveckling.⁹⁷ Därför är det rimligt att argumentera för att fler projektarbeten i skolan kommer att leda till en mer kreativ skola och att det förhållningssättet kommer att spilla över till samtliga ämnen även utanför projektarbetena.⁹⁸ Skrøvset & Lund presenterar ett stort steg för kreativitet i skolan, men det finns problem kring hur de svagare eleverna ska få plats. Detta problem överförs dock till handledaren inom projektet.⁹⁹ Ett ställe i Sverige som arbetar på detta sätt är fryshuset.¹⁰⁰ En annan indikation på projektarbetets positiva effekter är att det redan är implementerat i bland annat Norge som ett obligatorium.¹⁰¹ I projektarbetet i den form som Skrøvset & Lund beskriver är några av de viktigaste elementen att eleven ska lära sig ta eget ansvar, vara delaktig i utformningen av projektet samt även utföra egen forskning.¹⁰²

Också inom näringslivet arbetar man på liknande sätt för att optimera företagets talanger och för att få arbetet utfört på effektivast möjliga vis. Det kan kanske uppfattas hårt att redan under skoltiden förbereda barnen på yrkeslivet¹⁰³, men som Skrøvset & Lund lägger fram det är det lättare att se det som ett positivt tillvägagångssätt. Författarna menar att eleven lär sig att överblicka ett större kunskapsfält, att analysera fakta, förhålla sig vetenskapligt, arbeta tvärvetenskapligt, förbereda sig för ett föränderligt yrkesliv, att självständigt skapa sina ståndpunkter tänka kritiskt och lösa problem.¹⁰⁴ Det finns många goda sidor av projektarbete som helhet, i delmål och moment och Skrøvset & Lund visar projektarbetet som engagerande och utvecklande både för eleverna, skolan och lärarna med tydliga kreativitetsförbättrande resultat.¹⁰⁵

”Skolan är en trög organisation som är sen att pröva nya teorier.”

Detta påstår Christer Skoglund.¹⁰⁶ Beror detta på traditionen, skolläroingen eller lärarna? Att skära ner på bild och musik fostrar eleverna till att bli passiva knapptryckare menar Skoglund. Det kan ju knappast vara det skolan eftertraktar. Ingen skola i dagens samhälle skulle sträva

⁹⁷ Skrøvset & Lund, 2000, sid.194-196

⁹⁸ Skrøvset & Lund, 2000, sid.194-196

⁹⁹ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 49, 75

¹⁰⁰ Anckarsvärd, 2007

¹⁰¹ Skrøvset & Lund, 2000, sid.16

¹⁰² Skrøvset & Lund sid. 16

¹⁰³ Dahl & Folin,1989, sid.64

¹⁰⁴ Skrøvset & Lund sid. 39

¹⁰⁵ Skrøvset & Lund, 2000

¹⁰⁶ Berefeldt, 1987, sid. 28

efter att skapa passiva medborgare utan egen vilja och uttrycksmöjligheter.¹⁰⁷ De flesta skolor skulle hävda att motsatsen.¹⁰⁸ I filmen "Dead Poets Society" (1989, regi: Peter Weir) spelar Robin Williams en lärare som både vill uppmuntra sina elever inom sitt ämne samt få dem att fånga dagen, tänka kritiskt och hitta sitt kall i livet. Kritiker ser läraren i filmen som en ansvarslös karaktär som inte följer upp utvecklingen och indirekt blir skyldig till en elevs självmord. Skolan i filmen är konservativ och läraren kreativ. Problemet som ställs upp skulle kunna vara att alla elever inte är mottagliga för eget tänkande vid ung ålder.¹⁰⁹ Detta är att överväga men inte att se som ett hinder så länge man känner sina elever, anpassar sin undervisning till deras mognad och följer upp vad undervisningen ger upphov till. Det finns en rädsla för hur en allt igenom kreativ skola skulle kunna ställa till det. En otrygg, ständigt föränderlig och ifrågasättande skola med flumneri och anarki som följd verkar ju inte vara så utvecklande.¹¹⁰

3:IV Problem hinder och lösningar i skolan

För att ifrågasätta kreativitet kan man diskutera om det finns plats för ständigt kreativa människor i vårt samhälle, om vi vill att alla medborgare ska vara kreativa (som Joseph Beuys uppmuntrade till) och om detta är realistiskt. När C. Skoglund ironiskt menar att samhället fordrar konformitet och ickekreativitet.¹¹¹ Så är det nog en del som håller med honom. Vem ska göra arbetet om alla agerar konstnärer? Vad händer då om den grå massan marginaliseras? Får vi en massa människor fyllda av civilkurage, som inte vill lyda, som är kritiska, ständigt ifrågasättande mot allt och som bara gör det som faller dem in?¹¹² Den kinesiska kulturrevolutionen (1956-1966) är ett exempel på hur en ifrågasättande och omvälvande dagordning tillintetgjorde en hel nations struktur och ordning. Den påstods ha som syfte att starta uppror mot borgerligheten och göra Kina till en helt socialistisk nation. Det visade sig dock inte alls uppmuntrade oliktankande utan var ett redskap för att rensa ut det.¹¹³

¹⁰⁷ Berefeldt, 1987, sid. 28

¹⁰⁸ Berefeldt 1987, sid. 33

¹⁰⁹ <http://www.cinepad.com/reviews/deadpoets.htm>

¹¹⁰ Jiveskog, 1978, sid. 35

¹¹¹ Berefeldt, 1987, sid.28

¹¹² Jiveskog, 1978, sid. 35

¹¹³ www.epochtimes.se/articles

www.riksdagen.se

Andra skäl som diskuteras för att vara försiktig med kreativitet i skolan är risken att eleverna misslyckas.¹¹⁴ Skolan är inte alltid förlåtande och misstag kan sätta spår i eleverna för resten av deras liv. Är det inte just detta som den kreativa skolan har som högsta uppgift? Att låta eleverna försöka, misslyckas och försöka igen. Den skola som ger eleverna ett klimat för detta är den som bygger upp dem, deras kreativitet, självkänsla och självförtroende, menar Börjesson.¹¹⁵ Varje dag kommer inte att innebära innovationer men förmodligen litet kreativare människor som kommer att skapa en mängd *vardagsförbättringar*.¹¹⁶ En skola där de som är mer kreativa inte känner sig alienerade och frustrerade i är (enligt denne författare) öppnare och mer välkomnande och fler känner sig inkluderade.

Den forskning som menar att vi alla inte har samma kreativa förmåga (lika litet som att vi har samma intelligens vid födseln) pekar på att det fortfarande kommer att finnas mer och mindre kreativa människor med eller utan kreativ uppmuntran.¹¹⁷ Beuys har vid flera föreläsningar påstått att *kreativitet = kapital*. Han ser människans kreativitet som en resurs och något värt att investera i, men inte i första hand för ekonomisk vinning.¹¹⁸ Näringslivet verkar dock ha tagit honom på orden. Den mängd företagslitteratur som behandlar ämnet kreativitet dominerar marknaden, det vill säga kreativiteten har slagit igenom i näringslivet med besked. Vid 2000-talets början fanns det mer än 10 000 publikationer i ämnet.¹¹⁹ Robinson förutspår att kreativitet blir lika viktigt i framtiden som att besitta förmågan att kunna läsa och skriva. Hur blir det med trygghet, säkerhet och stabilitet då? Om världen omkring oss förändras så påverkar det vår livssituation också och att säga nej eller stå still innebär inte att man blir opåverkad av den utveckling som pågår utanför. Den stabila utvecklingen och ekonomin är den som följer med och inte släpar efter eller hoppar av.

Skolan är idag en hierarkisk plats. Inte bara personal, elever och lärare har sin placering inom denna utan även skolämnen har en rangordning enligt Robinson.¹²⁰ Han talar om skolan i internationell bemärkelse men det passar förmodligen även den svenska skolan. Detta må komma ur det politiska systemet som efterfrågar vissa egenskaper hos de examinerade eleverna eller tradition som vill behålla en viss ordning. Man talar om de tunga ämnena och

¹¹⁴ Rollof, 2003, sid. 32

¹¹⁵ Börjesson 1988, sid. 13

¹¹⁶ Rollof, 2003, sid. 31

¹¹⁷ Hargreaves, 2004, sid. 53,
Carlsson, 2005, sid. 68

¹¹⁸ www.walkerart.org

¹¹⁹ Törnqvist, 2004, sid. 13

¹²⁰ Robinson, www.ted.com

de mindre viktiga.¹²¹ Enligt Robinson är matematik överst tillsammans med naturvetenskap, följt av språk, humaniora och sist de estetiska ämnena. Inom dessa står litteratur högre och dans lägst.¹²² Det kan upplevas som farligt att bryta denna hierarki. Den gungade båten är ett skräckscenari för många inom skolväsendet. Hur skulle det bli om de lärarna som ledde de estetiska ämnen en dag hade mest makt, tjänade mest och värdesattes mest? Det blir förstås en dålig demokratisk situation om man bara vänder på hierarkin istället för att platta ut den.¹²³ Alla idéer är inte bra, det behövs motstånd för att de bästa idéerna ska komma fram. Det gäller att lägga tid på det man tror är mest fruktbart och inte låta alla förslag uppta tid och energi menar Vedin.¹²⁴ Det är också viktigt att ta till vara barnens spontana lust. Och därför är det viktigt att inte kväsa deras kreativitet hävdar Dahl och Folin.¹²⁵ I dagens skola är det alltför ofta så att de ”bästa eleverna” för att passa in i skolans mall är de som är mest konformistiska och gör lärarna nöjda. Men är det de som klara sig bäst i samhället efteråt? Å ena sidan så kommer de att smälta in i samhället som råder nu, men det finns ingen som vet hur samhället kommer att se ut om ens tio år hävdade de Bono (1984), eller inom fem år hävdar Robinson (2007).¹²⁶

Ett av de större problemen med att göra skolämnena mer kreativa är att det förefaller svårare att sätta betyg på dem.¹²⁷ Ändå detta har bild och musikleärarna satt betyg på elever i alla tider. Det kan trots detta vara viktigt att se över utformningen på proven, hur man bedömer elevernas prestationer och hur man kan ta ställning till den kreativa utvecklingen samt den bestående av mer faktabaserade kunskaper. Detta behöver inte vara ett stort problem men det kräver viss förändring både av lärarna och utformningen av undervisningen. Likheten med projektarbete visar hur man kan gå tillväga.¹²⁸ En grundläggande förändring blir att läraren måste se eleverna mer individuellt. Det kan bli svårt i stora klasser men ju mer delaktig läraren är och lär känna sina elever desto rättvisare kommer dennas bedömning att bli.¹²⁹

¹²¹ Jiveskog, 1978, sid.33

¹²² Robinson, www.ted.com

¹²³ Rollof, 2003, sid. 31

¹²⁴ Vedin, 2000, sid.17

¹²⁵ Dahl & Folin, 1989, sid. 41

¹²⁶ de Bono, 1984, sid. 31,
Robinson, www.ted.com

¹²⁷ Dahl & Folin, 1989, sid. 13

¹²⁸ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 150

¹²⁹ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 150

3:V Skola, kreativitet och mångfald

I uppsatsen har det tidigare nämnts att *junos* som senare blev *geni* var en enbart manlig egenskap. Det är förmodligen inte en semantisk orsak till att kvinnorna utestängts från utbildning, forskning, innovativa arbeten eller konst, utan det har förmodligen varit del av samhällsordningen innan mer demokratiska och jämlika värden började gälla. Efter det att manliga konstnärer höjt sin status från hantverkare så fick vissa kvinnor lov att arbeta på hobbybasis.¹³⁰ Sakta men säkert har kvinnorna fått visa sig mer kreativa och utveckla sina genier. I denna uppsats är de flesta forskare som nämns män. Dock är litteraturen till föreliggande uppsats åtminstone till 40 % skriven av kvinnor.

I en värld där utbildningsinflation har blivit ett faktum och det krävs mer än bara formella meriter för att få en specifik anställning kommer det att ställas nya krav på skolan. Det som inte krävde en examen igår kräver det idag, där man behövde en fil kand förr behöver man numer en magister eller mer.¹³¹ Behövs det kreativa lärare kanske det också krävs att övrig skolpersonal, och även lärarutbildningen arbetar aktivt på detta område. Kjell Grede säger i *Kultur och Kreativitet* angående lärarutbildningen att: ”a) Lärarutbildningen måste ha en frigörande potential och kraft. b) Lärarutbildningen måste beröra personligheten”.¹³² Detta kan tolkas som att den behöver vara en institution som agerar avantgarde och examinerar lärare som kommer med nya idéer och med en ambition som om den inte förändrar skolan åtminstone kommer att vara en del av den framåtskridande utvecklingen. För att börjar med personerna som ska leda barnen och faktiskt forma deras personligheter, det vill säga lärarna, kan förhoppningsvis att den utbildning som formar dem och deras lärarstil ska vara sådan att den får dem att fundera på sig själva som individer, sin roll och hur dessa två skall kombineras.

Vad är då mångfald? Blir kreativiteten bättre i en skola som har stor mångfald och interkulturell prägel? Med tanke på att kreativitet kommer ur kombinationer, möten och nya konstellationer så borde mångfald betyda detta.¹³³ Mångfald betyder mycket mer än att det bara finns mycket invandrare i upptagningsområdet. Mångfalden handlar om att människor är olika och inte bara i hudfärgen utan också när det gäller kulturellt, religiöst,

¹³⁰ www.britannica.com

¹³¹ Rollof, 2002, sid. 94,
Robinson, www.ted.com

¹³² Hemlin, 1999, sid. 57

¹³³ Vygotsky, 1995, sid.16

erfarenhetsmässigt, fysiskt- psykiskt handicap, genus med mera. Hanteras dessa skillnader på ett respektfullt och inkluderande sätt som tar vara på allas kvalitéer och förmågor finns de bästa möjligheterna för en framgångsrik kreativ situation. Längre hölls kvinnorna utanför möjligheter till utbildning och forskning på grund av att samhället inte var (eller är) jämställt. Invandrare ses än idag av vissa som ett problem, trots att de bidrar i allmänhet med ovärderlig kunskap, erfarenhet och arbetskraft. De är inte en homogen grupp utan en brokig mångfald. Utöver detta har många värdefulla utbildningar och talanger och kommer med nya sett att se på och lösa problemen. Det är således genom att kombinera samhällets och skolans varierande personer som man skapar en mer kreativ framtid.

3:VI Möjlighet och framtid

Vissa barn ser inte bara på skolan som ett ställe att lära sig saker på utan som en plats där de är ofria, under uppsikt och under tvång. Det är fritiden som man har till att känna sig fri, att leka och att vara sig själv. Quarsell menar i *Barns skapande lek* (1987) att detta resonemang kan förenklas genom att de har tillgång till sin egen kompetens på fritiden och är under kontroll under tiden de är i skolan.¹³⁴ Är det möjligt då att påstå att skolan är kreativt inriktad samtidigt som man drastiskt skär ner i de estetiska ämnena?¹³⁵ Vygotsky påstår att de barn som inte tänker bli konstnärer ändå har en stor nytta av att rita, det vill säga att de utvecklar sin kreativitet genom denna aktivitet.¹³⁶ Vygotsky förutspådde (cirka 1965) att fantasin skulle komma att ha en större roll i framtiden.¹³⁷ Alltså, framtiden är här och samhället har förändrats men inte skolan i samma grad. Ändå ser skolorna detta och förespråkar kreativitet som något positivt som man förespråkar. Har kreativitet bara blivit ett honnörsord eller menar man allvar?¹³⁸ Om inte, varför kväser då skolan de estetiska ämnena som Dahl och Folin hävdar?¹³⁹ Kanske man har förhoppningen att till exempel matematikämnet med litet trixande kan kompensera kreativiteten eller att engelsk grammatik ska inbjuda till fantasifulle lösningar. Så är det knappast, men man ser förmodligen inte sambandet mellan estetik och kreativitet, menar Dahl och Folin.¹⁴⁰ Detta kan synas märkligt, om det är den ”flummiga aspekten” av de estetiska ämnena, blir allt som de bestämmande ser.

¹³⁴ Berefeldt, 1987, sid. 72

¹³⁵ Dahl & Folin, 1989, sid. 33

¹³⁶ Vygotsky, 1995, sid.43

¹³⁷ Vygotsky, 1995, sid.50

¹³⁸ Dahl & Folin, 1989, sid. 33

¹³⁹ Dahl & Folin, 1989, sid. 33

¹⁴⁰ Dahl & Folin, 1989, sid.7

Ken Robinson har länge forskat på och skrivit om kreativitet. Under föreläsningen ”Do Schools today kill creativity?” föreläser han på ett publikfriande sätt om hur han ser skolsystemens brister i frågan. Några av hans poänger verkar vara universella och allmängiltiga. ”Kreativitet är lika viktigt idag som läs- och skrivkunnighet”.¹⁴¹ Hur ska då en enskild lärare gå till väga för att stimulera sina elever att skapa, tänka fritt och bli kreativa människor? Enligt Skoglund skall man som vuxen vara med aktivt och delta, ”lyssna och se aktivt på barnet”.¹⁴² Detta ska alltså stimulera barnet att skapa självständigt. Det är den bästa uppmuntran man kan ge. Långt bättre än att bara verbalt säga bravo och heja bara! Det är den ärliga uppmärksamheten som är som stimulerar barnet och han/hon kommer inte att missta sig på om så är fallet eller inte. Som vuxen behöver man heller inte vara rädd för att slå sig ner vid barnen och skapa själv menar Skoglund. Det hämmar inte barnet utan tvärsom, stimulerar det till kreativitet.¹⁴³ Vygotsky skriver att bara speciellt talangfulla barn fortsätter att rita efter barndomen eller om de har fått en speciellt bra teckningslärare eller stöd från annat håll.¹⁴⁴ Han påstår också att det är den vuxna som faktiskt har mer fantasi än barnet. Men vi har förträngt den så långt med orättvis och hård självkritik att vissa av oss inte har tillgång till den. När vi ser barnet skapa så misstar vi alltså bristen på självkritik för ren kreativitet och fantasi.¹⁴⁵ Få barn producerar något konstnärligt verk av värde innan de kommit ur puberteten. Men vuxna däremot, som kommit ur uppväxtens och skolans eldprov helskodda kan prestera enastående kreativa produkter och resonemang.¹⁴⁶ Vidare är den kreativa och progressiva läraren en sådan som har förmåga att hantera förändring. Om eleverna ska bli kreativa krävs det dessutom att lärarna ska vara risktagare.¹⁴⁷ Att sedan införa mer dans, skapande litteratur, musik, teater och konst på schemat kommer att tillföra mer kreativitet.¹⁴⁸ Ändå går det ofta tyvärr åt fel håll, menar Börjeson eftersom att detta för närvarande inte är fallet.¹⁴⁹ Det skulle inte vara ett problem om de andra ämnena kunde väga upp den kreativitet som konstarnerna skulle kunna tillföra, men hittills har detta sällan varit fallet.¹⁵⁰

¹⁴¹ Robinson, www.ted.com

¹⁴² Skoglund, 1990, sid. 7

¹⁴³ Skoglund, 1990, sid. 7

¹⁴⁴ Vygotsky, 1995, sid. 43

¹⁴⁵ Vygotsky, 1995, sid.42

¹⁴⁶ Vygotsky, 1995, sid.40

¹⁴⁷ Hargreaves, 2004, sid. 22

¹⁴⁸ Hemlin, 1999, sid. 16

¹⁴⁹ Börjeson, 1988, sid. 34

¹⁵⁰ Dahl & Folin, 1989, sid. 52

3:VII Skolan som spegel av samhället

”Tveka inte att investera i den viktigaste faktorn för långsiktig framgång.”

Detta säger Jan Rollof om kreativitet.¹⁵¹ Och han gör det som författare till en bok som vänder sig till näringslivet. Vände sig även Beuys till näringslivet? I första hand var det ju den direkt närvarande publiken, och hans elever men inte minst konstnärerna och hela samhället i övrigt. Han ville säga: Er konst behöver inte ses som onyttig utan värdefull och nödvändig! När man menar att samhället finns i skolan så menar man att alla slags människor finns även i skolan. De strömningar, yrkeskategorier och den mångkultur som finns ute i samhället, de återkommer även i skolan och möjliga hierarkier.¹⁵²

Om företagen efterfrågar kreativa förmågor på alla platser och i alla yrkeskårer är det då sådana elever skolan ska utbilda? Samhället fordrar konformitet så varför skulle då skolan vara annorlunda, undrar Robinson.¹⁵³ Man kan se det som att samhället vill ha konsumenter som köper och militären individer som tar order, och politikerna vill ha undersåtar som lyder och följer direktiv, betalar skatt och är tacksamma att beslut tas åt dem. Rollof och Robinson talar om hur utbildningsinflationen gör det svårt att på bara meriter ta sig fram på arbetsmarknaden eller i samhället.¹⁵⁴ Det krävs EQ, alltså en förmåga att föra sig socialt och samarbeta.

Ett av de områden som framförallt efterfrågar detta är forskningen. Detta är dessutom en bransch som ständigt expanderar. Forskning bedrivs som bekant inte bara av stater och stiftelser utan företag bedriver den större delen av forskningen. Är detta ett symptom på att tempot för innovation har drivits upp, att utbildningsinflationen har fått fler att satsa på vidare utveckling av individer och produkter eller är det bara en riktning som världen av naturliga orsaker tar?¹⁵⁵ Det blir en för stor fråga att försöka svara på här men det är inget vi kan bromsa utan istället ska vara medvetna om och försöka stödja våra barn att vara del av.

Om skolan är en spegel av samhället bör väl även samhället kunna hämta något tillbaka från skolan? Om vi räknar bort specifika lärare som praktiserar en kreativ undervisningsstil, vare sig det är omedvetet eller en strategi, så finns det framför allt två områden där skolan visar på kreativ utveckling. Det ena är projektarbeten där vi har som delmål att tvärvetenskapliga möten och olika interaktioner ska äga rum. Detta börjar ske alltmer i övriga skandinaviska

¹⁵¹ Rollof, 2002, sid. 62

¹⁵² www.walkerart.org

¹⁵³ Robinson, www.ted.com

¹⁵⁴ Rollof, 2002, sid. 94,

Robinson, www.ted.com

¹⁵⁵ Rollof, 2002, sid.93

länders skolor, och även en ökning i Sverige är att notera.¹⁵⁶ Det andra är att undersöka hur estetämnen stimulerar eleverna till kreativitet. Dans, teater och film finns inte som ämnen på alla skolor men musik och bild återkommer överallt och bildämnet är ofta ett föregångsexempel på att så att säga bjuda in andra ämnen som man sedan arbetar inom med produkter som resultat i form av till exempel pr-kampanjer, cd- eller bokomslag.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 16
Anckarsvärd, 2007

¹⁵⁷ Jiveskog, 1978, sid. 33

4. Konklusion

4.1 Sammanfattande diskussion

Föreliggande uppsats närmar sig kreativitetsbegreppet genom att undersöka dess funktioner. Dessas förtjänster har poänger för skolan på ett sätt som kan förbättra elevernas möjlighet att bättre uppfylla sin potential.

Vad innebär kreativitet?

Hur förhåller det sig med kreativitet i utbildningssammanhang?

Vilka vinster finns det för skolan att arbeta kreativt?

Dessa frågor har återkommit genom uppsatsen men några definitiva svar är inte att vänta. Det är nämligen mycket svårt att definiera begreppet kreativitet, och det är knappast möjligt att ta tempen på Sveriges alla skolor och förklara hur det ligger till med kreativiteten på dem alla eller att ens svara genomsnittligen. Den tredje frågan går heller inte att ge ett slutgiltigt svar på då det är en värderingsfråga huruvida man tycker att kreativitet är något att ha eller inte. För att återgå till den första frågeställningen förstås det i litteraturen att även om begreppet och forskningen i ämnet i sig bara funnits i drygt 50 år så har fenomenet alltid funnits.

I litteraturen åsyftas att kreativitet hänger samman med både begåvning och frihet i viljan. Om människan har en inneboende vilja att skapa så har den ändå styrts av yttre förutsättningar, såsom resurser, tillåtelse, kontakter och platser att utbyta idéer. Den största drivkraften till att man studerat kreativitet och dess miljöer har varit att ta fram platser som stimulerar innovativa begåvningar samt att skapa de rätta förutsättningarna för kreativa framsteg. De områden som begagnat sig av en specifik kreativitet varierar från konst till näringsliv men inkluderar även till exempel diplomati, politiska strategier och samhällsplanering, det vill säga överallt där man vill nå framsteg eller hitta lösningar. Floridas benämning av en kreativ klass verkar mer vara en grupp som specifika miljöer, företag och städer vill ha.

Angående, om det är arv eller miljö som styr vilken kreativitet olika människor har, så har flera möjligheter framkommit i denna uppsats, men uppsatsen accepterar att olika möjligheter finns, och litet hur man resonerar angående detta. Poängen blir att vi alla är födda med olika kreativa förutsättningar men att man kan förvalta, bygga upp och inspirera individen till att öka kreativiteten hos individen, gruppen och institutionen. Samtidigt arbetar forskare med att mäta kreativitet inte olikt hur man mäter intelligens. Man vill ta reda på hur mycket kreativitet som individen besitter. Om vi har olika intelligens beroende på vår genuuppsättning skulle

också kreativitet kunna vara likadant beskaffat. Kreativitet är inte en enigma som måste lösas, utan en möjlighet att förbättra och utveckla våra förutsättningar.

Under industrisamhället och inom samhällsdelar som innefattar någon form av hierarki är den grå massan en trygg och stabil garant. *Fabriksägarna, eller ägarna av industrierna*, ville inte ha sådana som ifrågasatte utan bara individer som lydde och arbetade utan att ställa till problem. I det demokratiska samhället och i system som vill gå framåt är det inte denna typ av kuvade medborgare som ska bygga landet, utan där det ges möjlighet att ifrågasätta, undersöka, och är att vara med och skapa individuellt och kollektivt. Hur kombinerar man den kreativa skolan med en trygg, säker lugn och harmonisk atmosfär? Tolerans och respekt, demokrati och möten, regler och struktur, tålmod och delaktighet är några förhållningssätt som hjälper till att skapa detta. Men fortfarande finns ingen mall för hur det ska gå till utan varje skola måste utveckla sin egen modell och plan för att utvecklas i positiv riktning.

Ett av de problem som tagits upp i *Projektarbete i skolan* är den om de starka och svaga eleverna. Vi återkommer senare till hur detta appliceras på de kreativa eleverna och om man tar hänsyn till de med sämre kreativa förutsättningar. Frågan blir om vissa elever är bättre på att hävda sig, göra sig hörda och synas än andra och att dessa gynnas medan de svagare eleverna inte får samma uppmärksamhet, plats och därigenom lär sig sämre. Skrøvset & Lund hänvisar här till att det är handledarens roll att se till att alla typer av elever får delta på bästa sätt.¹⁵⁸ Skrøvset & Lund propagerar för projektarbetet och beskriver det som en modern tvärvetenskaplig form av undervisning som engagerar eleverna på ett bra sätt.

Det tvärvetenskapliga som understryks är en väldigt viktig del av upplägget, men man påpekar att samma lärare inte ska ta ansvaret för varje projekt och inte heller medverka vid varje tillfälle.¹⁵⁹ Vi vet dock att det inte kommer att stagnera, det kommer att utvecklas, snabbare än hittills. Det vi kan vara säkra på är att det blir de kreativa eleverna som dels blir efterfrågade men också de som kommer att hantera förändringarna bäst.¹⁶⁰ Kan skolan vara del av att förädla kreativiteten hos eleverna kommer de att kunna hantera framtiden och dess omställningar allt bättre. Ett som är säkert är att vi kommer få fram fler och bättre forskare, konstnärer och entreprenörer då de som har viss kreativitet får använda denna som en kvalitet

¹⁵⁸ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 49, 75

¹⁵⁹ Skrøvset & Lund, 2000, sid. 57

¹⁶⁰ Robinson, www.ted.com

och de som har gott om kreativt kapital kommer nå hur långt som helst.¹⁶¹ Det blir dessutom relevant för skolan att se vilka discipliner som efterfrågar kreativitet, kanske mer än vilka sorters definitioner de har på begreppet. Närmare bestämt, oavsett var eleverna kommer att hamna eller vad de vill göra så har de nytta av kreativitet och i framtiden så kommer kreativitet vara en eftersökt egenskap eller förmåga hos dem.

Eva Hoff uttrycker det: ”imagination and logical thinking needs to interact” det vill säga fantasi och logiskt tänkande måste interagera.¹⁶² En god sammansättning av människor och en för uppdraget bra plats innebär inte en homogen grupp utan bygger istället på mångfald. Det laterala tänkandet som spelar med oortodoxa idéer och ologiska tillvägagångssätt inbjuder så skilda aktörer som möjligt till bordet. Att samla de kreativa människorna kräver också ett tolerant klimat som de kan trivas i. För att människor ska lyckas hitta eller förbättra sin kreativitet fordras att de vinner självförtroende i sitt skapande. Den som inte fått detta som barn eller i tonåren kan ändå med rätt förutsättningar arbeta upp detta och måhända bli lyckligare i sitt liv samtidigt som hon/han åtminstone åstadkommer små förbättringar i vardagen. I bästa fall kan han/hon åstadkomma betydande kreativa framsteg.

Enligt Beuys är kreativiteten ett av de viktigaste mänskliga inslagen. Vygotsky menar att kreativitet är det som skiljer oss från djuren och May, Erikson och Maslow ser kreativiteten som en länk i processen att göra oss sunda och lyckliga. Naturligtvis vill vi ge detta åt våra barn. En viktig del av uppväxten sker i skolan och om kreativiteten stimuleras så kan det bidra till att eleverna blir mer kreativa som vuxna. Om inte skolan är kreativ det vill säga om studiematerialet, undervisningen, miljön och attityden är för dålig och det inte förekommer nog med kommunikation, tvärvetenskap eller projektarbeten så kommer det att hämma elevernas kreativa utveckling. Det är viktigt att skolorna rannsakar sig själva och ser hur toleranta och inkluderande de är innan bara ett fåtal elever tar studenten med kreativt kapital. Kanske blir det inte lättare med en utveckling i kreativ riktning, men den inkluderande skolan låter alla eleverna växa och utvecklas efter bästa förmåga för framtidens bästa.

Mångfalden och olikheterna i skolan kan vara en tillgång om vi inte gör dem till problem. Om de unika sidorna hos barnen får vara en tillgång kommer deras potential lättare att uppfyllas vilket också kommer att gynna skolan i sin helhet.

¹⁶¹ Rollof, 2002, sid. 97

¹⁶² Hoff, 2003, sid. 3

Vad än de nytexaminerade personerna kommer att göra så kommer inte kreativiteten att vara ett bekymmer. Tvärsom är det bristen på kreativitet som gör att människor känner sig utanför och frustrerade. Vad betyder en kreativare skola med ny struktur för de osjälvständiga, blyga och okreativa eleverna? I skolan får eleverna idag mer att bestämma om, mer personligt ansvar och man litar mer till deras omdöme. Det är inte alla som kan hantera detta och det är heller inte alla skolor som klarar av att implementera ett sådant system. De konformistiska eleverna var tidigare de som hade framgång genom disciplin och i att de gjorde allt som lärarna sa på rätt sätt. Blir samma elever en svag grupp då andra kvalitéer efterfrågas i dagens samhälle och eventuellt i framtidens skola? Kommer de inte att bli uppskattade och uppmuntrade för sina kvalitéer och för dem de är? Intelligens och begåvning kommer alltid att efterfrågas i samhället, men de som är bristfälligt utrustade med detta eller med kreativa kvalitéer behöver också få vara med.

Det är min övertygelse att alla barn har någon form av talang, begåvning, och ett värde. Detta måste skolan vara med och lyfta fram. Om inte familjen, närmiljön eller kamratgruppen ser barnets unika karaktär och kvalité så kommer det att komma till skolan med redan dåligt självförtroende eller tro att de saknar talang och begåvning. Det är skolans skyldighet att ändra på detta och att stödja alla elever svagare eller starkare så de kan fylla sin potential och trivas med sin roll i samhället men framför allt för att de ska må bra och bli lyckliga med sig själva. Att hjälpa eleverna att hitta sin egen kreativitet är ett viktigt steg i den riktningen. Detta är ett sätt att låta dem hitta sig själva, sitt sätt att uttrycka sig på och att låta dem utveckla sina begåvningar.

4:II Fortsatt forskning

För att vidare undersöka den kreativa utvecklingen i skolorna i Sverige kan det vara givande att jämföra skolor som arbetar med projektarbete, sådana som ger mer plats åt estetiska ämnen eller som av annan anledning påstås ha en kreativ stämning och utveckling. Det kan vara intressant att både intervjua personal, lärare, elever och föräldrar, men också att titta på skolmiljön samt den närmaste omgivningen och det samhället där den ligger.

4:III Källförteckning

Berefelt, Gunnar, *Barns skapande lek Stockholm*: Centrum för barnkulturforskning, Stockholms Universitet, Stockholms, 1987

Berefelt, Gunnar, *Barnsliga fantasin* (red): Centrum för barnkulturforskning Stockholms Universitet, Stockholms, 1993

Berg, Fredrik; Olsson, Sofia, *Kreativitet i matematikundervisningen: Ett lärarperspektiv*, C-uppsats, Örebro universitet/Pedagogiska institutionen, Örebro, 2007

Birgerstam, Pirjo, - *Skapande handling: om idéernas födelse*, Studentlitteratur AB, Lund, 2003

de Bono, Edward, *Verklig kreativitet: använd lateralt tänkande för att skapa nya idéer*, Harper Collins Publishers Inc. Canada, 1992

de Bono, Edward, *Tänk kreativt*, Stockholm: Bromberg, Malmö: Beyrond, 1984

Bärmark, Jan, *Självförverkligandets psykologi: ett centralt tema i Maslows tänkande*, Centraltryckeriet, Borås, 1985.

Börjeson, Lena, *Man tager vad man haver*, Metodik för social kreativitet Metda Förlag, Linköping, 1988.

Carlsson, Anna-Lena *"Is it hunger or superabundance that has here become creative?": Nietzsche on creativity in art & life*, Uppsala universitet, Universitetstryckeriet, 2004

Cameron, Julia, *Konsten att vara kreativ: på vandring genom livet*, Richters förlag, Malmö, 2005

Csikszentmihályi, Mihály *Finna flow: den vardagliga entusiasmens psykologi*, Natur och Kultur, Norhaven A/S, Danmark, 1999

Csikszentmihályi, Mihály, *Flow, ledarskap och arbetsglädje*, Stockholm, Natur och kultur, Finland, 2004

Dahl, Karin, Folin, Göran, *Föreningen Kritisk utbildningstidskrift, Kreativitet/temaredaktion: Krut N:r 53(I - 1989)*, Skeppsholmen, Stockholm, 1989

- Dahlqvist, Folke, *Kreativitetsteorin*,: Brain Books, Falun, Scandbook, Jönköping, 1998
- Ehrenstråle, Ulrika, *Kreativitet och undervisningsmetoder - om rutiner och kaos inom institutioners ramar*, C-uppsats, Lunds universitet/Malmö Academy of Music, Lund 2006
- Erikson, Erik H, *Identity and the Life Cycle*, Norton & Co, NY, USA, 1959
- Gustafsson, Bengt-Åke, *Kreativa miljöer: Silicon Valley*, Örebro Forum för småföretagsforskning (FSF), Örebro, 2002
- Hargreaves, Andy, *Läraren i kunskapssamhället: i osäkerhetens tidevarv*, Studentlitteratur, Lund, 2004
- Hvarfner, Gunilla, *Dygd Idag*, Textgruppen i Uppsala, Uppsala, 1989
- Heideken, Anna, - *Kreativitet och det förutsebara*, Akademitlitteratur, Stockholm. 1985
- Hemlin, Egon, *Kultur och kreativitet i lärarutbildningen : rapport från två seminarier / redaktör*, Fingraf Tryckeri, Södertälje, 1999
- Hoff, Eva, *The creative world of middle childhood: creativity, imagination, and self-image from qualitative and quantitative perspectives*, Lund : Sociologiska institutionen, Lund, 2003
- Jiveskog, Lars-Olof, Pettersson Sten, Åsén Gunnar - *Kommunikation och kreativitet*, GOT AB, Stockholm, 1978
- Larsson, Ulf, *Människor, miljöer och kreativitet*, Atlanti, Nobelmuseet, Stockholm, Åkesson, Emmaboda, 2001
- Lind, Rolf, *Ledning av företag och förvaltningar*, SNS, Stockholm, 2002
- May, Rollo, *The courage to create, Modet att skapa*, Natur och Kultur, Stockholm, 2005
- Malmer, Gudrun, *Kreativ matematik*, Ekelunds förlag, Ljungsbros, 1990
- Rollof, Jan, *7 falska sanningar om kreativitet*, Daleke Grafiska, Malmö, 2002

Rollof, Jan, *Kreativ & effektiv problemlösning eller Hur problem kan vändas till möjligheter*, Daleke Grafiska, Malmö, 2002

Skoglund, Elisabet, *Leken och konsten*, Bergh, Stockholm, 1993

Skoglund, Elisabet, *Lusten att skapa*, Bergh, Stockholm, 1990

Skrøvset, Siw & Lund, Torbjörn, *Projektarbete i skolan*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Sternberg, Robert J, *Handbook of creativity*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999

Törnqvist, Gunnar 1933, *Kreativitetens geografi*, SNS förlag, Stockholm, 2004

Udding, Hans (red), *Stora Focus, Esselte Focus Uppslagsböcker*, Uppsala 1990

Vedin, Bengt-Arne, *Innovation och kreativitet*, Alhambra, Italien, 2000

Vygotskij, Lev Semënovič, *Fantasi och kreativitet i barndomen*, Daidalos, Göteborg, 1995

Ödman Maj, *Om kreativitet och flow*, Bromberg, Stockholm, 1990

Övriga källor och noter

Anckarsvärd, Jakob, *Pedagogiskt Ledarskap* (uppsats), Södertörns högskola, 2007

Robinson, Ken, [www.ted.com/index.php/talks/view/id/66 - 81](http://www.ted.com/index.php/talks/view/id/66-81) 2007-05-27

Emerson, Jim, www.cinepad.com/reviews/deadpoets.htm 2007-05-27

Florida, Richard, <http://www.creativeclass.org> 2007-05-27

Epstein, Mikhail, www.emory.edu/EMORY_REPORT/erarchive 2007-05-27

Magyari-Beck Dr. Istv, *The Firm as a Regulator of Creativity*, www.enef.group.shef.ac.uk

2007-05-27

<http://www.etymonline.com> 2007-05-27

WAC, Joseph Beuys, Political Activism, www.walkerart.org 2007-05-27

www.skolverket.se -LPO69,LPO94, LPGR69, LPGR94 2007-05-27

<http://www.britannica.com/eb/article-9048046/Judith-Leyster> 2007-05-27

<http://www.riksdagen.se> 2007-05-27

<http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2004/200422B3.pdf> 2007-05-27

<http://www.svet.lu.se/Mikromanualer> 2007-05-27

<http://www.epochtimes.se/articles/2006/05/21/9093.html>, 2007-05-27

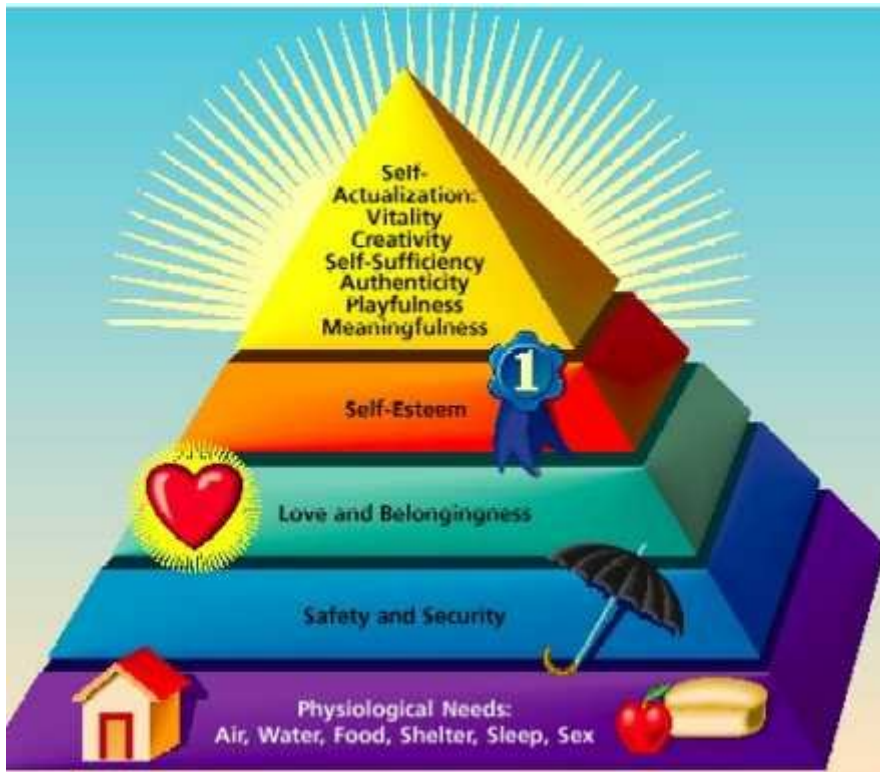
<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/7240>

http://hrichina.org/public/PDFs/CRF.4.2005/CRF-2005-4_Fascism.pdf

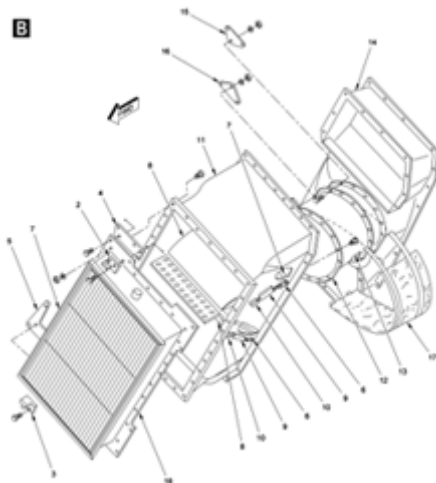
http://www.youtube.com/watch?v=De_krgAqpSE&NR=1, (Though I am gone)

4:IV Illustrationer

1:1

1:2

4:V Bilagor

1994 ÅRS LÄROPLAN FÖR DET OBLIGATORISKA SKOLVÄSENDET, FÖRSKOLEKLASSEN OCH FRITIDSHEMMET LPO 94

Relevanta citat

”Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där.”

”Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den skall framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana”.

”Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar”.

”En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Eleverna skall få möjligheter att ta initiativ och ansvar. De skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att arbeta självständigt och lösa problem. Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper. I all undervisning är det angeläget att anlägga vissa övergripande perspektiv. Genom ett historiskt perspektiv kan eleverna utveckla en beredskap inför framtiden och utveckla sin förmåga till dynamiskt tänkande”.

”Eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper. De skall få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna skall tillägna sig”.

”Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra en grund för undervisningen.”

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,

- utvecklar tillit till sin egen förmåga, har utvecklat sin förmåga till kreativt skapande och fått ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud, kan utveckla och använda kunskaper och erfarenheter i så många olika uttrycksformer som möjligt som språk, bild, musik, drama och dans...”

(www.skolverket.se -,LPO94)